

Een Burcht van papier

door Alphons Siebelt

Voor de Tweede Wereldoorlog verschenen er in de regio Leiden drie grote dagbladen met een sterk plaatselijk karakter. Tijdens de Duitse bezetting werden de ze alle drie getroffen door een verschijningsverbod. *De Nieuwe Leidsche Courant*, een kopblad van *De Rotterdammer*, werd in 1941 verboden. Begin januari 1944 verdween het *Leidsch Dagblad*.¹ Daarvoor in de plaats kwam het *Dagblad voor Leiden en Omgeving*. Op 1 februari 1944 vonden de abonnees van *De Leidsche Courant* een ander dagblad in de bus, namelijk het *Zuidhollands Dagblad*. Beide kranten verschenen tot enkele weken voor de Bevrijding.

Na de Bevrijding mochten *De Leidsche Courant* en het *Leidsch Dagblad* niet direct opnieuw gaan verschijnen, aangezien zij (wederom) werden getroffen door een verschijningsverbod. Het eerste naoorlogs nummer van het *Leidsch Dagblad* verscheen op 1 februari 1946, dat van *De Leidsche Courant* pas op 6 mei 1946. In de tussentijd was er een ander rooms-katholiek dagblad verschenen, *De Burcht*. In dit artikel wordt ingegaan op het korte bestaan van *De Burcht*.

Tijdelijk Persbesluit 1944

Op 8 mei 1945 trokken de Canadezen en het Nederlandse Militair Gezag de stad binnen. De regering in Londen had bepaald, dat het burgerlijk bestuur na de Bevrijding voorlopig zou worden uitgeoefend door het Militair Gezag. In Leiden werd de reservemajoor mr. F. Bloemarts aangesteld als Militair Commissaris. Eén van de eerste zaken die door het Militair Gezag werd geregeld, was het inperken van de vrijheid van drukpers. De behoefte aan nieuws was enorm. Tijdens de laatste maanden van de oorlog werden er steeds meer illegale krantjes gedrukt en gestencild. Na de Bevrijding wilden de meeste bladen blijven verschijnen en de vooroorlogse bladen wilden opnieuw uitkomen. Er was echter niet genoeg papier en het Militair Gezag was beducht voor opruiende (communistiche) bladen.

De Leidsche Courant en het *Leidsch Dagblad* vielen onder de werking van het Tijdelijk Persbesluit, dat in september 1944 door de Nederlandse Regering in Londen was uitgevaardigd. De regering had enigszins willekeurig 1 januari 1943 gekozen als datum om een scheiding aan te brengen tussen de bladen, die wel en die niet moesten worden gezuiverd. Bladen, waar van de uitgave vóór 1 januari 1943 was gestopt, kregen het voordeel van de tijfel. Omdat beide kranten na die datum waren blijven verschijnen, moesten ze eerst worden gezuiverd.

De toepassing van het Tijdelijk Persbesluit in het bevrijde zuiden van het land raakte bekend in het nog bezette gebied. Daarom kwam het verschijningsverbod, dat de beide Leidse kranten door het Militair Gezag kregen opgelegd in afwachting van de zuivering, bepaald niet onverwacht. De katholieken hadden zich er zelfs al op voorbereid.

Vorbereidingen voor een nieuwe krant

De voorbereidingen voor het verschijnen van een katholieke krant na de Bevrijding waren al tijdens de oorlog in gang gezet. Na de bekendwording van het Tijdelijk Persbesluit 1944 realiseerde men zich in de Leidse katholieke kringen dat, als er geen stappen werden ondernomen, er na de Bevrijding voorlopig geen apart katholiek regionaal dagblad zou verschijnen.

Daarom werd het initiatief genomen tot de oprichting van een nieuw katholiek dagblad voor Leiden en omgeving met een 'zuivere' leiding en redactie.

Rector L.A.J.M. Beune
Foto:
Katholiek
Documentatiecentrum
Nijmegen

De grote stimulator van dit plan was de geestelijke L.A.J.M. Beune (1886-1954), sinds 1934 rector van het Lidwina-huis aan de Zoeterwoudse Singel 33, een tehuis voor 'achterlijke voogdijkinderen', zoals dat toen heette. Naast zijn functie als rector had hij voor de oorlog leidende functies gehad in het katholieke jongerenwerk. Hij was moderator geweest (geestelijk adviseur) van het dagelijks bestuur van het Nationaal Verbond van de Katholieke Jonge Middenstandsverenigingen (KJMV), van het Bondsbestuur van de KJMV in het bisdom Haarlem en bij de Land- en Tuinbouwraad van de KJMV.²

Verder had hij zich ingezet voor de werklozenzorg, maar vooral voor de katholieke sportbeoefening. Beune was de oprichter van de rooms-katholieke sportvereniging DOCOS in 1936 en had de club vier jaar later gered van de financiële ondergang. In 1937 was er zelfs een 'rector Beune wisseltrofee' gekomen ter promotie van de rooms-katholieke sportbeoefening.³

Rector Beune had tijdens de Hongerwinter een actie op touw gezet voor kindervoeding, die in de laatste maanden vrijwel de gehele stad omvatte.⁴ Ook had hij contacten gehad met de Leidse illegaliteit. In het Lidwinahuis was het eerste hoofdkwartier gevestigd geweest van de Binnenlandse Strijdkrachten.⁵ Volgens een latere mededeling van rector Herman Sondaal, over wie we hier na nog zullen spreken, was Beune de 'geheime telefooncentrale' geweest van het Leidse verzet.⁶ Deze rector Beune nu nam het voortouw bij de oprichting van de nieuwe katholieke krant.

Toen de Bevrijding eenmaal een feit was, moest snel worden gehandeld. Aangezien er direct katholieke kranten werden uitgebracht, zoals *De Volkskrant*, *De Tijd* en *Het Binnenhof* uit Den Haag, dreigde de marktpositie van *De Leidsche Courant* te zijner tijd problematisch te worden. De terugkeer van *Het Binnenhof* was tijdens het laatste halfjaar van de bezetting goed voorbereid en onder leiding van hoofdredacteur F. Schneiders (oud-redacteur van *De Leidsche Courant*) werden pogingen ondernomen een editie in Leiden op te zetten. Het was dus zaak snel met een katholieke Leidse krant te komen om het vacuüm op te vullen.⁷

Van groot belang in deze situatie was het feit, dat het Persbesluit alleen van toepassing was op gedragingen tijdens de bezetting. Er werd besloten een geheel nieuwe krant op te richten met een geheel nieuwe leiding en redactie van mensen, die tijdens de bezetting geen journalistieke activiteiten hadden verricht. In katholieke kring werd gezocht naar representanten met een onbesmet of liever een 'vaderlandslievend' gedrag gedurende de bezetting.

Onder leiding van de deken van Leiden, A. Homulle, was in mei 1945 (wellicht al veel eerder) een commissie gevormd met daarin een aantal aansprekende namen, die (om maar een modern begrip te gebruiken) als een stuurgroep zou moeten fungeren. Deze commissie zond op 27 mei een brief aan het Militair Gezag, waarin gevraagd werd om toestemming voor het oprichten van een katholiek dagblad.⁸

Namens de Katholieke Geestelijkheid:

A.H.M.J. Homulle, Deken v. Leiden en a.i.
van Alphen a.d.R.

Namens het Katholieke volk:

J. Aalders, Fabrikant.

G. P. Bergers, Winkelier.

Herm. Geijer, Jeugtleider.

H. W. J. W. J. Kortmann,
Arts.

J. A. v. Oyen, Arbeider.

J. G. Siebert, Illegaal werker
(Joop van A.G.)

Prof. Dr. J. A. J. Barge,
Hoogl. Leidsche Univers.

A. H. J. v. d. Horst, Ambtenaar

Mevr. M. C. v. Oerle-Nipper,
Ned. Volksherstel.

J. W. v. Ulden,
Ned. Volksherstel.

Corr. adres: L. Beune Zoeterw. singel 33. Leiden.

De handtekeningen van de oprichters 27 mei 1945. *Collectie NIOD Amsterdam*

Een folder

Om de katholieke bevolkingsgroep op de hoogte te brengen van de komst van een katholiek dagblad trad deze commissie eind mei naar buiten met een folder, gericht aan de katholieke bevolking. Vermoedelijk is deze folder in de kerk verspreid, maar wellicht ook bij alle katholieken thuis bezorgd. In de folder stond het advies om, zolang er geen katholiek dagblad was, zich te abonneren op het *Mededelingenblad*, dat tijdelijk werd uitgegeven door de gezamenlijke voormalige illegale pers. Daarbij zouden zij dan ook de wekelijkse uitgave van *Herrijzend Nederland* ontvangen. Dat was een oud-illegaal blad, waarvan de redactie ook katholiek was en de aspiratie had een heuse krant te gaan uitgeven.

De folder werd ondertekend door deken Homulle 'namens de geheele Katholieke Geestelijkheid' en door een groep leken 'namens de Katholieke bevolking'. De ondertekenaars vormden een zeer gemengd geheel van meer en minder bekende katholieken.⁹ Dezelfde mensen hadden het verzoek aan het Militair Gezag van 27 mei ondertekend. Al deze mensen waren afkomstig uit katholieke organisaties. Een aantal van hen was (voor zover bekend) actief geweest in de illegaliteit.

Wilmer en *De Leidsche Courant*

De oprichters van het nieuwe rooms-katholieke dagblad hebben zich gerealiseerd dat de rol van *De Leidsche Courant* tijdens de bezetting omstreden was, in het bijzonder die van de hoofdredacteur mr. Th. B. J. Wilmer.¹⁰ Om dit te kunnen begrijpen moet diens rol tijdens de bezetting nader worden toegelicht.

In tegenstelling tot tegenwoordig had de gemiddelde regionale krant voor de oorlog maar een paar redacteuren in dienst. De kopij werd betrokken van persbureaus. Plaatselijk en regionaal nieuws werd verzorgd door enkele verslaggevers of correspondenten.

In 1940 had Wilmer al een lange staat van dienst. Hij was in 1911 bij de krant in dienst getreden en in 1915 tot hoofdredacteur benoemd. Sinds 1917 zat hij voor de R.K. Staatspartij in de Leidse gemeenteraad en hij had diverse functies in katholieke organisaties bekleed. Redacteur mr. H.F.A. Geise was vóór de oorlog voorzitter geweest van de RK Journalistenvereniging (RKJV) tot de opheffing in 1941. Redacteur F.I.M. Schneiders was secretaris geweest van dezelfde vereniging. Directeur van de NV Handels- en Courantendrukkerij De Leidsche Courant was sinds 1929 C.M. van Hamersveld. De Raad van Commissarissen bestond uit een aantal katholieke notabelen, onder voorzitterschap van Th. Bergers, slager van beroep, die vanaf 1923 lid was van de gemeenteraad voor de RK Staatspartij. *De Leidsche Courant* was dus nauw vergroeid met het katholieke volksdeel. De drukkerij was gevestigd aan de Papengracht op nummer 32.

Wilmer trok in 1940 (na de Capitulatie) en 1941 de aandacht wegens enkele hoofdredactionele commentaren, waarin hij volgens zijn critici te veel begrip toonde voor de politiek van de bezetter en de NSB. Zoals hierna nog aan de orde komt kreeg Wilmer na zijn benoeming tot wethouder in juli 1945 met deze verwijten te maken, wat leidde tot zijn voortijdig vertrek. Daarnaast moest hij zich voor deze commentaren in februari 1946 verantwoorden voor de Commissie van de Perszuivering.

Vanaf 1941 moesten journalisten zich krachtens het Journalistenbesluit verplicht inschrijven in het beroepsregister. Wie niet in dat register was ingeschreven mocht geen journalistiek werk verrichten. De toezichthouder was de Vereniging van Nederlandse Journalisten (VNJ), een mantelorganisatie van de NSB. Alle medewerkers van *De Leidsche Courant* werden lid van de VNJ.

Binnen de steeds smaller wordende marges die door de Nederlandse overheid en de Duitse instanties werden toegestaan, bleef de krant verschijnen. Het episcopaat hoopte op deze manier de katholieke lezers zo lang mogelijk aan een katholiek dagblad te kunnen binden. De gedwongen opname van advertenties van de NSB en aanverwante organisaties in december 1942 was echter voor het Episcopaat onaanvaardbaar. Na overleg met aartsbisschop J. de Jong bezocht pater Titus Brandsma O.P., sinds 1935 geestelijk adviseur van de RKJV, in januari 1943 de redacties van de katholieke dagbladen met instructies: de redacties moesten de aangeboden advertenties weigeren. Vele redacties, waaronder die van *De Leidsche Courant*, verklaarden zich akkoord met dat standpunt. Brandsma werd kort daarop gearresteerd; hij overleed nog datzelfde jaar in concentratiekamp Dachau.¹¹ De NSB trok de aangeboden advertenties terug. Gedurende de oorlog heeft de NSB geen advertenties meer aangeboden, maar andere nationaalsocialistische organisaties bleven regelmatig in de kranten adverteren.

Redacteur Schneiders, die als pseudoniem jarenlang 'Troubadour' gebruikte en schrijver was van de column 'Momentje', vertrok in 1943. Geise en Wilmer bleven aan het werk ondanks toenemende kritiek op hun functioneren. Enerzijds lagen zij onder vuur vanuit hun eigen katholieke kring. Anderzijds nam de druk vanuit de VNJ toe om nog meer de propagandistische koers te gaan varen. Na het opgaan van *De Leidsche Courant* in het *Zuidhollands Dagblad* in februari 1944 bleef Wilmer hoofdredacteur van die krant, totdat hij op 13 april 1944 uit het register van de VNJ werd geschrapt en diens gevolg werd ontslagen. De nieuwe krant werd gedrukt op de persen van *De Leidsche Courant*.

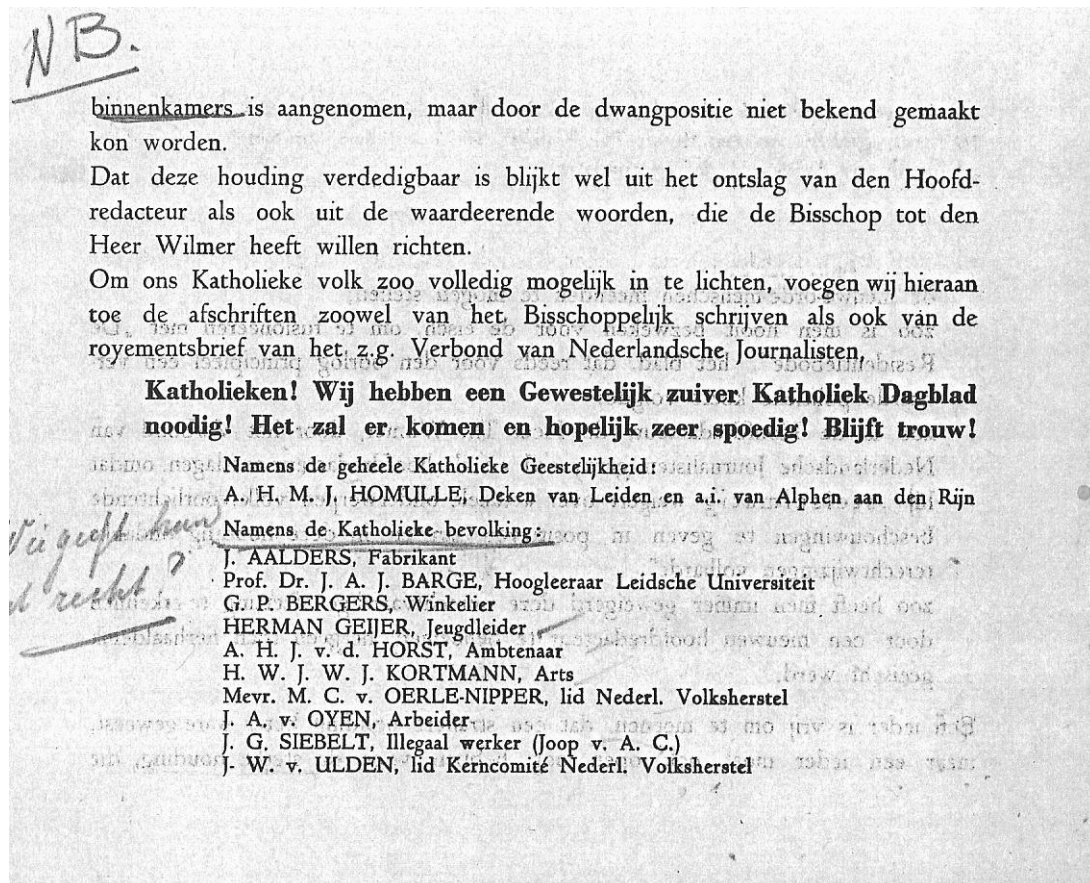
De bovenbedoelde folder besteedde ruim aandacht aan de ontwikkelingen rond Wilmer tijdens de bezetting. De brief inzake de verwijdering van Wilmer uit het register van de VNJ was in de folder opgenomen, zodat het grote publiek die kon lezen. Volgens het VNJ had Wilmer 'stelselmatig' geweigerd 'over actuele onderwerpen volksvoorlichtende beschouwingen te geven in positieven zin' en in die houding ondanks 'terechtwijzingen' volhard.

Volgens de folder was er voor een positieve waardering van de daden van de redactie van *De Leidsche Courant* wel wat te zeggen. De tekst noemde drie punten:

1. de redactie had 'nimmer op eigen verantwoordelijkheid iets gepubliceerd dat de belangen van kerk of vaderland kon schaden'
2. de bisschop van Haarlem, mgr. J. Huibers, had in januari 1944 zijn waardering uitgesproken voor het beleid van hoofdredacteur Wilmer
3. 'binnenskamers' was vaak scherpe strijd gevoerd tegen de eisen van de 'nieuwe orde'.

Een exemplaar van deze folder bevindt zich in het persoonlijk archief van de bekende Leidse verzetsman Lex Bernard.¹² Hij had duidelijk minder positieve gedachten toen hij de folder onder ogen kreeg, getuige de aantekeningen, die hij met potlood in de marge schreef. Bij de ondertekening 'namens de Katholieke bevolking' schreef hij: 'wie geeft hun dat recht?' en bij het hierboven genoemde punt 1: 'geweldig'.

Bij deze zin in de folder 'Het Katholieke belang als zodanig eischt niet, dat De Leidsche Courant zonder meer in haar oude vorm terugkomt.' noteerde hij: 'Integendeel. Het Kath. Belang eist dat de L.C. verdwijnt voorgoed'. Vermoedelijk was het standpunt van Bernard in deze kwestie geen uitzondering.

Sterk punt voor Wilmer was uiteraard de waardeerende brief van de bisschop. Ook die brief (datum 15 januari 1944) was in de folder afgedrukt. Samengevat kan worden gezegd, dat de folder de verdediging inhield van het beleid van *De Leidsche Courant* tijdens de oorlogsjaren. Een terugkeer van die krant na de zuivering lag dan ook in de lijn der verwachtingen. En tot die tijd zou er een vervangend katholiek blad komen.

Herrijzend Nederland

Beune vormde (waarschijnlijk als enig persoon) de Katholieke Perscommissie. In deze hoedanigheid toog hij naar Den Haag, vergezeld van Joop Siebelt en Jan van Ulden, voor een onderhoud met kapitein Govers over het plan voor een nieuw katholiek dagblad.

Na enkele gesprekken gaf Govers toestemming tot het laten verschijnen van een zelfstandig katholiek blad per 1 juni 1945. Het was daarbij uitdrukkelijk de bedoeling dat deze krant te zijner tijd weer in een gezuiverde *Leidsche Courant* zou opgaan. Hoe men aan de naam voor de nieuwe krant is gekomen is verder niet bekend, maar die stond al direct vast.

Er moest nog wel een hobbel worden genomen. In Leiderdorp en Zoeterwoude Rijndijk was in 1944 tot aan de Bevrijding een illegaal blad verschenen onder de titel *Herrijzend Nederland*. De makers van *Herrijzend Nederland* waren ook rooms-katholiek en wilden met het blad na de Bevrijding doorgaan. Op 23 mei diende de redactie een verzoekschrift in bij het Militair Gezag voor een vergunning. Als oud-illegaal blad had men daar in beginsel ook het recht toe, maar dan zouden er twee katholieke bladen komen. Geconfronteerd met dit probleem stelde Govers als tweede voorwaarde in de vergunning om met een katholiek dagblad te mogen uitkomen, dat er met *Herrijzend Nederland* moest worden samengewerkt. Om die reden nodigde Beune de vertegenwoordigers van beide partijen uit voor een overleg op 6 juni. Aanwezig voor *Herrijzend Nederland* waren de redacteuren G. Samson, André de Rijck en J. Stijnman.¹³ Voor *De Burcht* zaten Jan van Ulden en Joop Siebelt aan tafel. Verder was nog aanwezig Jan van Stralen, tijdens de oorlog redacteur van het illegale blad *Kroniek van de Week* en nu lid van het Militair Gezag.

Wat er precies is besloten is naderhand onderwerp van discussie geworden. Beune schreef hierover op 7 juni een brief aan kapitein Govers. Volgens Beune was er gesproken over een voorstel van de Perscommissie (hemzelf dus) om mr. C. van Haren (advocaat te Wassenaar) namens *Herrijzend Nederland* op te nemen in de hoofdredactie van het blad. Tevens zou de nieuwe krant *De Burcht* gaan heten, maar als ondertitel dragen: 'waarin opgenomen Herrijzend Nederland'. Nog steeds volgens Beune was *Herrijzend Nederland* met dit voorstel akkoord gegaan, mits de niet aanwezige heer Van Haren er mee zou instemmen. Inderdaad was Van Haren met het voorstel, dat hem door Beune ook op 7 juni was voorgelegd, akkoord gegaan. De redactie van *Herrijzend Nederland* moest het verlies accepteren. Pogingen naderhand een eigen blad uit te geven bleven zonder resultaat. Nog op 9 maart 1946 diende G. Samson een aanvraag in voor een Certificaat van geen bezwaar om *Herrijzend Nederland* opnieuw te kunnen uitgeven.

Toen de genoemde folder verscheen waren de voorbereidingen voor de nieuwe krant al in volle gang. Het Militair Gezag had in de vergunning bepaald dat er geen enkel contact mocht zijn tussen *De Burcht* en *De Leidsche Courant*. Daarom werd voor het drukken van de krant gebruik gemaakt van de persen van het *Leidsch Dagblad*. Deze drukkerij was weliswaar gevorderd door het Militair Gezag maar inmiddels weer aan het werk voor gewoon drukwerk, net als overigens de drukkerij van de *Leidsche Courant*. *De Burcht* huurde voor het technische personeel twee lokalen in het gebouw van het *Leidsch Dagblad*. De redactie en administratie vestigden zich in een ruimte boven de kledingzaak De Faam aan de Hoogstraat.¹⁴

Het eerste nummer van *De Burcht*

Op dinsdag 19 juni verscheen het eerste nummer van *De Burcht*. In tegenstelling tot wat was afgesproken, ontbrak de ondertitel 'waarin opgenomen Herrijzend Nederland'.

Op welke wijze en op welk moment de naam voor de krant is gekozen, blijft onbekend. De naam lijkt uiteraard erg Leids, maar er was ook een katholieke betekenis. Katholieken zingen over het algemeen niet zo vaak psalmen, zodat een directe ontlending aan de befaamde Luther-psalm 'Een vaste burcht is onze God' (Psalm 46) niet het eerst voor de hand liggend zal zijn geweest.

Maar een 'burcht' was in het vooroorlogse katholieke leven de benaming van het clubhuis van de jeugdbeweging de Kruisvaart. In Leiden waren er drie burchten, in de Anna Paulownastraat (de

achterkant van de dekenale kerk aan de Herensingel), Garenmarkt 36 en het St. Antoniusclubhuis aan de Mare 43. Rector Beune was, zoals we zagen, goed bekend met het katholieke jeugdwerk.

In het colofon stonden vermeld als directeur G. van Elburg en als hoofdredacteuren rector H. Sondaal en Mr. C. van Haren. Zij waren alle drie actief geweest in de illegaliteit. Van Elburg had valse papieren gedrukt¹⁵ en Van Haren was redacteur geweest van *Herrijzend Nederland*. Sondaal was rector van Huize Duinzicht in Oegstgeest en was waarschijnlijk tijdens de oorlog betrokken bij het ondersteunen van onderduikers.¹⁶ Beune en Sondaal kenden elkaar zeer goed.

In de eerste weken bleek dat er weldegelijk een behoefte was aan een katholiek dagblad. De pastoors en kapelaans spoorden de bevolking aan abonnee te worden en er werd een collecte gehouden. Het aantal abonnees steeg snel tot bijna 11.500. Op het hoogtepunt waren dat er ruim 12.000, net zoveel als *De Leidsche Courant* vóór de oorlog had gehad.

Niemand van *De Burcht* had ook maar enige ervaring met het maken van een dagblad. Wanneer men *De Burcht* inhoudelijk vergelijkt met de vooroorlogse *Leidsche Courant* kan men niet anders concluderen, dan dat *De Burcht* inhoudelijk een regelrechte voortzetting van *De Leidsche Courant* is geweest. De criticasters hadden dat snel door. In een brief aan Van Haren beklagde G. Samson (van *Herrijzend Nederland*) over de eng-katholieke geest, die uit het blad oprees: 'De krant is voor een niet-katholiek ongenietbaar'.¹⁷ Maar voor die mensen was de krant nu eenmaal niet bestemd. Maar ook katholieken hadden zo hun bedenkingen tegen deze ouderwetse krant.

Als redacteuren van de krant werden vermeld Joop Siebelt (Joop van A.C.¹⁸) en prof. dr. W. Asselbergs (Anton van Duinkerken). Die laatste naam was wel heel opmerkelijk. Dat Asselbergs, bekend katholiek, hoogleraar Vondelstudies aan de Leidse universiteit, nu werkelijk redacteur zou gaan worden was natuurlijk niet de bedoeling. Beune had hem gevraagd af en toe columns te schrijven. Zijn medewerking kon van belang zijn om aandacht te trekken en om wat glans te geven aan het nieuwe dagblad. De andere medewerkers mochten dan wel illegaal actief zijn geweest, ze waren juist daardoor bij de bevolking niet bepaald bekend. Anton van Duinkerken was vóór de oorlog jarenlang het 'boegbeeld' geweest van het katholieke dagblad *De Tijd* en had in die krant en in andere publicaties openlijk het nationaal-socialisme bestreden. In december 1935 had hij in *De Tijd* het beroemde anti-Mussertgedicht 'Ballade van den katholiek' gepubliceerd. Het jaar er op had hij korte tijd zitting genomen in het Comité van Waakzaamheid van anti-nationaal-socialistische intellectuelen.¹⁹ Eind mei 1945 zal nog nauwelijks bekend zijn geweest dat hij als gijzelaar geïnterneerd was geweest in St. Michielsgestel en dat hij had meegewerkt aan het illegale blad *Christofoor*.

Juist onder de lezers van dat blad wekte de medewerking van Asselbergs aan *De Burcht* verbazing. Het blad *Christofoor* was een voorstander van de zgn. 'doorbraakgedachte', die tijdens de oorlog in het gijzelaarskamp St. Michielsgestel was ontstaan: iedereen had de vrijheid zelf een politieke partij te kiezen, los van zijn geloofsovertuiging. Van Duinkerken had ook al vóór de oorlog veel contacten buiten de katholieke kring gehad. Zijn medewerking aan het 'klerikale' dagblad *De Burcht* paste daar absoluut niet bij.

Asselbergs heeft echter maar twee bijdragen geschreven. Op 26 juni raakte hij betrokken bij een ernstig auto-ongeval. Vanaf zijn ziekbed liet hij weten niet meer aan *De Burcht* te willen meewerken omdat de koers van het blad hem niet aanstond. In het tijdschrift *Christofoor* verscheen in juli en augustus een redactionele verklaring over deze zaak.²⁰ Asselbergs had opgezegd, omdat *De Burcht* weliswaar katholiek was, maar ook een 'propaganda-orgaan voor een bepaalde politieke richting die onder de hedendaagse Nederlandse katholieken niet meer algemeen aanvaard wordt'. Leidse katholieken hadden dit niet goed kunnen begrijpen en Asselbergs hier op aangesproken.

Beune, geschrokken van Asselbergs' opzegging, bezocht daarop de redactie van *Christoffoor* in Amsterdam en kwam tot de ontdekking, dat men daar nog nooit een exemplaar van zijn krant had gelezen. Beune schreef een brief aan Asselbergs, waarop deze liet weten dat hij toch wel wat 'abrupt' had gereageerd en dat ze er maar eens over moesten praten. Volgens Beune moesten de aanstichters van dit relletje worden gezocht in de kringen van *Herrijzend Nederland*, maar details gaf hij niet. Aan Asselbergs' medewerking was desondanks een einde gekomen.

De krant draait, maar er zijn problemen

De redactie werd van meet af aan geconfronteerd met praktische problemen. Het werd het in het verzuilde Nederland als een probleem ervaren, dat *De Burcht* bij een niet-katholieke drukkerij werd gedrukt. Begin augustus werd wederom contact gezocht met de Commissarissen van *De Leidsche Courant*. Beune schreef op 9 augustus naar aanleiding van een overleg aan zijn medebestuurders dat de Commissarissen *De Burcht* wel wilden drukken als drukorder, maar de redactie en de directie de toegang tot het pand ontzegden. Formeel was dat geheel in lijn met de voorwaarde, die het Militair Gezag in zijn vergunning aan *De Burcht* had gesteld: géén contact, persoonlijk noch materieel met *De Leidsche Courant*. De situatie werd acuut toen het *Leidsch Dagblad* de huur van de twee ruimten aan de Oude Rijn opzegde met een termijn van 14 dagen. Vandaar dat Beune op 18 augustus een brandbrief schreef aan de voorzitter van de Persraad (in oprichting) dr. C. Beekenkamp. Beekenkamp was in Leiden welbekend. Vóór de oorlog had hij vanaf 1931 in de Leidse gemeenteraad gezeten voor de ARP en in juli 1945 was hij, tot zijn overstap naar de Persraad met ingang van 1 augustus, enkele weken wethouder van Leiden geweest.

Zou het niet mogelijk zijn om tóch naar het kantoor van *De Leidsche Courant* te verhuizen? Er moesten dan wel twee problemen worden opgelost. Allereerst lag er het 'contactverbod' met *De Leidsche Courant*. Dat was moeilijk te handhaven in één gebouw. Een groter probleem was echter dat de directie van *De Leidsche Courant* het personeel van *De Burcht* categorisch de toegang tot het gebouw weigerde.

Beekenkamp hakte snel de knoop door. Enkele dagen later stelde hij Beune er van op de hoogte, dat de minister van Binnenlandse Zaken ruimte bij *De Leidsche Courant* vorderde ten behoeve van *De Burcht*. Daarmee werd het huisvestingsprobleem opgelost, maar begon tevens een moeizame 'cohabitation', die in ieder geval door Van Hamersveld, oud-directeur van *De Leidsche Courant* en directeur van de handelsdrukkerij met alle mogelijke middelen werd bemoedigd. Dat ging zo ver, dat het toilet van *De Leidsche Courant* op slot ging en het toilet van *De Burcht* niet werd gerepareerd. Van Hamersveld was ook voor het eigen personeel niet gemakkelijk in de omgang. *De Leidsche Courant* schreef na zijn overlijden op 2 april 1968: 'Hij had een merkwaardig karakter, dat wat stroef en onvriendelijk leek, terwijl iedereen wist dat hij het beste met de mensen voorhad en in zijn besluiten strikt eerlijk was.'

Daarnaast waren er nog andere problemen. Eigenlijk was de omvang van de redactie, redacteur Joop Siebelt en medewerkster Fien Schermer Voest²¹, veel te klein. Het personeel van de drukkerij deed wat het moest doen, maar meer ook niet. Van Elburg constateerde dat de drukkerij ook wel ernstig verouderd was. Daarnaast functioneerde hoofdredacteur Van Haren maar matig. Hij was slechts enkele uren per week aanwezig tegen een fors honorarium en hij schreef veel te moeilijk. *De Burcht* was een krant voor 'boeren en buitenlui' en die zouden zijn artikelen waarschijnlijk niet begrijpen. Verder leverde ook de aard van de advertenties problemen op. Men haalde weliswaar een flinke omzet van ruim f. 8000 uit de advertenties voor dansavonden, filmvoorstellingen en bokswedstrijden maar dat strookte toch niet met het katholieke uitgangspunt. Ten aanzien van de huwelijksadvertenties werd in de bestuursvergadering van 6 oktober 1945 besloten: 'Huwelijksadvertenties zullen alleen worden opgenomen als daar een verklaring van een geestelijke bij is. Men is er dan zeker van dat de advertentie serieus is'. Het allereerste accountantsrapport van begin november over drieëneenhalve maand was gunstig: er was een winst gerealiseerd van ruim f. 8.500.

Gedurende het hele bestaan is de feitelijke positie van *De Burcht* voor de buitenstaander onduidelijk gebleven: was het nu een vermomde *Leidsche Courant* of een zelfstandige katholieke krant? De tweeslachtige publiciteit rond de start had deze twijfel veroorzaakt. Nu de redactie in hetzelfde gebouw was gehuisvest, was het voor de buitenstaander helemaal moeilijk geworden om de nuances te zien. Zeker omdat de krant geen inhoudelijke vernieuwing vertoonde.

De houding ten opzichte van de persoon van Th. Wilmer maakte het er niet beter op. Vooruitlopend op nieuwe verkiezingen werden er in juli 1945 twee nieuwe wethouders benoemd, Wilmer en Beekenkamp, die zoals we zagen, per 1 augustus benoemd werd tot voorzitter van de Persraad. In november 1945 werd een nieuwe, tijdelijke gemeenteraad gevormd. De raad werd gedeeltelijk samengesteld uit mensen die hun sporen in de illegaliteit hadden verdiend. Daarnaast keerden ook enkele politici, die al vóór de oorlog in de raad hadden gezeten weer terug.

De benoeming van Wilmer tot wethouder leidde tot heftige kritiek. In de plaatselijke pers, zoals *De Kroniek* en mogelijk ook de plaatselijke edities van *De Waarheid* en *Het Parool*, werd kritiek geuit op de houding van Wilmer en de artikelen, die hij tijdens het eerste jaar van de bezetting had geschreven.²² Volgens de kritiek was Wilmer veel te meegaand geweest en had hij veel te positief geschreven over de NSB en de Duitse propaganda toen dat nog niet nodig was geweest.

Het *Parool* had al in augustus kopieën van de gewraakte artikelen naar de Grote Adviescommissie der Illegaliteit gestuurd.²³ Wilmer zag uiteindelijk af van zijn wethouderschap maar zou na de verkiezingen in 1946 in de raad terugkeren.

De Burcht nam het in redactionele commentaren op voor de persoon van Wilmer, waarmee de verdenking van sympathie alleen maar werd versterkt. Inderdaad stond Beune uit praktische overwegingen niet helemaal afwijzend tegenover de persoon van Wilmer, met wie hij redelijk overweg kon, maar hij heeft het effect van de coulante houding onderschat. Ongetwijfeld was deze handelwijze het gevolg van een groot respect voor de persoon van Wilmer, veel goede bedoelingen en misschien een door de kerk gepropageerde barmhartigheid, maar tactisch was het uiterst onverstandig. Wilmer had het bij *De Leidsche Courant* niet voor het zeggen en hij speelde geen doorslaggevende rol. Bovendien wenste hij terug te keren als hoofdredacteur van die krant.

De zuivering van *De Leidsche Courant*

De taken van het Militair Gezag met betrekking tot de pers werden met ingang van 1 augustus 1945 overgedragen aan de Afdeling Perszaken het Ministerie van Binnenlandse Zaken.²⁴ Beekenkamp werd hoofd van deze afdeling.

Op 18 september trad een nieuw Tijdelijk Persbesluit in werking (TP '45). De eerder aangekondigde Perscommissie zou er niet komen, maar daar voor in de plaats werden twee nieuwe organen in het leven geroepen. De Commissie voor de perszuivering (CPZ) zou de eigenlijke zuivering moeten doorvoeren. De Commissie fungeerde feitelijk als onderzoeker, aanklager en rechter tegelijk. Hoofd van de afdeling recherche werd kapitein A. Govers. De CPZ had nog een tweede taak gekregen. Iedereen, die in een journalistieke functie werkzaam wilde zijn, moest bij de CPZ een certificaat aanvragen. Dat werd slechts verstrekt nadat een onderzoek geen noodzaak tot vervolging had opgeleverd. Door de overstelpende hoeveelheid aanvragen liep de verstrekking echter grote vertraging op; pas na maanden werden de eerste certificaten uitgereikt. De aanvraag voor certificaten voor *De Leidsche Courant* werd door de CPZ aangehouden.

Voorlopig certificaat uitgegeven door de Commissie voor de Perszuivering.
Collectie A. Siebelt

Naast de CPZ kwam de Persraad, die de materiële zaken rond de verschijning van de pers zou gaan regelen, zulks in afwachting van een nog te verschijnen Perswet. Voorzitter werd Beekenkamp, die dit merkwaardig genoeg bleef combineren met zijn ambtelijke functie. Formeel was die functie weliswaar beperkt tot het bieden van ondersteuning aan beide nieuwe organen, maar door de combinatie met het voorzitterschap van de Persraad was hij in korte tijd een invloedrijke persoon geworden.

Vrijwel direct na zijn benoeming begon hij openlijk en soms ook minder openlijk oppositie tegen de CPZ te voeren. In de ogen

van Beekenkamp moest de zuivering snel worden doorgevoerd, zodat de materiële belangen van de eigenaren niet zouden worden aangetast. Politiek was dit trouwens een zeer gevoelig onderwerp, dat de regering in 1946 verdeeld zou houden. Kern van het probleem was, dat in het TP '45 de eigenaren van de pers buiten de zuivering zouden blijven, terwijl ze tijdens de bezetting wellicht een minstens zo onvaderlandse houding hadden gehad als de redacteurs en verslaggevers, die wél ter verantwoording werden geroepen.

Op 2 en 23 februari vond de zitting van de CPZ betreffende *De Leidsche Courant* plaats.²⁵ De CPZ behandelde de zaken niet per persoon, maar per onderneming. Opgeroepen waren de negen commissarissen, de hoofdredacteur, redacteur Geise, de directeur en het hoofd van de advertentieafdeling. De krant werd vertegenwoordigd door de Haagse advocaat mr. L.G. Kortenhorst, die op dit gebied bezig was een bijzondere reputatie op te bouwen.

Kortenhorst was vanaf 1925 lid van de Tweede Kamer de RK Staatspartij en (vanaf de oprichting in december 1945) de KVP. Een partijgenoot van Wilmer dus.²⁶ Naast zijn Kamerlidmaatschap had hij nog tal van nevenfuncties. Zo was hij president-commissaris van het katholieke dagblad *Het Binnenhof* in Den Haag. Kortenhorst verdedigde als advocaat verschillende prominenten tegen de beschuldiging van economische collaboratie.²⁷

Wilmer en Geise werden op de zitting geconfronteerd met 17 door hen geschreven artikelen (commentaren), die in 1940 en 1941 in *De Leidsche Courant* waren verschenen en waartegen de CPZ 'bezwaar' maakte wegens hun onvaderlandslievend karakter. Van Hamersveld werd aansprakelijk gesteld voor het plaatsen van advertenties van 'foute' instanties, die hij had kunnen weigeren. De commissarissen hadden kunnen ingrijpen, maar hadden dit niet gedaan.

De aanpak van de procedure door de advocaat was misschien min of meer te voorspellen geweest, maar Kortenhorst speelde in zijn verdediging van Wilmer een belangrijke troef uit.

In een nota van 7 februari 1945 wees hij de Commissie er op, dat de bisschop van Haarlem mgr. Huibers hem op 30 januari 1946 schriftelijk had verklaard nog steeds achter zijn brief van 15 januari 1944 te staan. Wilmer had gewoon gedaan wat de bisschop hem had gevraagd. Wanneer de CPZ Wilmer zou veroordelen, zou dat tevens een veroordeling van het beleid van de bisschop inhouden. Volgens die redenering vervielen dan natuurlijk ook de bezwaren tegen de overige beklagden.

In de necrologie, die op 21 februari 1950 in *De Leidsche Courant* van Wilmer verscheen werd het zo geformuleerd: 'dat de hoofdredacteur in nauw overleg met de hoogste 'vaderlandse' kringen ... het voortbestaan van de krant moest kiezen als een kleiner kwaad om de invloed van groter kwaad te verzwakken.'²⁸

Nog vóór de eerste zittingsdag had de bisschop op een nog veel directere manier geïntervenieerd door rector Beune te ontheffen van zijn functie als censor van *De Burcht* en hem te benoemen tot pastoor in Bloemendaal. Voor Beune betekende dit een mooie promotie, maar door deze ingreep werd het bestuur van de Stichting De Burcht beroofd van zijn drijvende kracht. Het was duidelijk dat de bisschop hiermee krachtige signalen afgaf ten gunste van de terugkeer van *De Leidsche Courant*.

Het vertrek van Beune moet bij het bestuur grote teleurstelling, misschien wel verslagenheid teweeg hebben gebracht. Daarbij kwam dan nog de verdediging van Wilmer door de bisschop persoonlijk. Daags na de eerste zitting schreef A. van der Horst²⁹ namens het bestuur (zonder Beune uiteraard) een woedende brief van acht kantjes aan de bisschop, wat men van volgzame katholieken niet gauw zou verwachten. De bisschop zal verbaasd hebben opgekeken. Alle frustraties kwamen er uit. De grieven tegen de houding van de directie van *De Leidsche Courant* sedert mei 1945 waren grotendeels van praktische aard, maar *De Burcht* voelde zich door de bisschop zeker in de steek gelaten ten gunste van mensen, die tijdens de bezetting een kwalijke rol hadden gespeeld. Terwijl de gewone man, opgeroepen door de bisschoppelijke brieven die van de kansel waren voorgelezen, door een principiële houding offers hadden moeten brengen, was Wilmer blijven zitten en had goed verdiend aan de advertenties van de nationaal-socialistische propaganda. *De Leidsche Courant* had ook nationaalsocialistisch drukwerk vervaardigd. In de brief werd gezinspeeld op een kwestie, die waarschijnlijk vrij gevoelig heeft gelegen: 'Wilmer is meermalen door priesters en leken gewaarschuwd: "het gaat zo niet langer, ga toch heen, stop met dit geschipper" '. De brief heeft hier ongetwijfeld de persoon van Titus Brandsma op het oog gehad.

Rond deze tijd vond een gesprek plaats tussen de bisschop en het Bureau Perszaken, in de persoon van Beekenkamp. Die schreef namelijk op 14 februari een brief aan de bisschop waarin hij nog eens schriftelijk bevestigde wat hij in hun onderhoud (de brief noemt geen dag of datum), waarbij ook Govers als getuige-deskundige aanwezig was geweest, had verklaard over het ontstaan van *De Burcht*. Beekenkamp benadrukte dat *De Burcht* een zelfstandige verschijningsvergunning had. Alleen door overleg kon samenwerking tot stand komen. Vermoedelijk besepte men dus al vóór de einduitspraak (zelfs tijdens de procedure) wat de uitkomst zou zijn. Waarschijnlijk heeft men daarom besloten een bemiddelingspoging te wagen. Daarvoor werd pater H. Gall M.S.C. gevraagd.³⁰ Pater Gall was in dit veld goed ingevoerd. Net als Asselbergs was hij in februari 1944 lid geweest van de bisschoppelijke commissie die moest adviseren over de wederopbouw van de naoorlogse katholieke pers. Beiden hadden overigens als gijzelaar in het Seminarie Beekvliet in St. Michielsgestel gezeten. Gall was inmiddels lid van de Persraad.

Door de interventie van de bisschop had *De Leidsche Courant* nu een sterke troef in handen. In een harde confrontatie zou *De Burcht* ongetwijfeld het onderspit delven. Na de herverschijning van *De Leidsche Courant* zouden er twee katholieke kranten zijn. Maar *De Leidsche Courant* had de steun van de bisschop, de outillage en het kapitaal, *De Burcht* had niets en het was duidelijk dat dit niet zou veranderen. Bij *De Burcht* besepte men dat het gedaan was met de zelfstandigheid en moest men zien, dat er een gunstige oplossing zou komen.

Op 8 maart kwam de uitspraak van de CPZ. Tegen het hoofd van de advertentieafdeling werd geen maatregel genomen, aangezien hij een zeer onzelfstandige functie had gehad. De commissarissen, Wilmer en Geise kregen een ontzegging van één jaar, de directeur van anderhalf jaar. De CPZ lijkt geen rekening te hebben gehouden met de bisschoppelijke goedkeuring, want de straffen waren niet veel anders dan in andere gevallen. In vergelijking met die voor het *Leidsch Dagblad* zelfs aan de hoge kant. Cruciaal was de aanvangsdatum van de ontzegging: 5 mei 1945. Dat betekende dat er nog maar krap twee maanden resteerden voordat vrijwel allen weer aan de slag konden. Alleen Van Hamersveld zou nog een half jaartje moeten wachten. Door de interventies van de bisschop en de uitspraak van de CPZ was het lot van *De Burcht* bezegeld.

De Burcht en De Leidsche Courant fuseren

Vandaar dat wederom toenadering werd gezocht tot *De Leidsche Courant* maar nu met een heel ander doel: behoud van de uitgangspunten van *De Burcht* en veiligstellen van de positie van het personeel. Vooral Van Hamersveld weigerde echter een duimbreed toe te geven. Hij werd daarbij gesteund door de commissarissen, die de oplossing van het probleem in zicht zagen komen zonder concessies te hoeven doen.

Op 25 en 29 maart en op 13 april 1946 vond er een drietal vergaderingen plaats van de commissarissen van *De Leidsche Courant* en de bestuursleden van de Stichting De Burcht onder voorzitterschap van pater Gall. Ook aanwezig was directeur Van Elburg, maar Van Hamersveld ontbrak.

Er werd overeengekomen dat er vijf personen van *De Burcht* commissaris bij *De Leidsche Courant* zouden worden. Onder hen was een nieuwe naam, namelijk Steef Menken, lid van de gemeenteraad voor de RKSP. Daar stond tegenover dat *De Burcht* zich niet zou verzetten tegen het aanblijven van de overige commissarissen. Verder werd besloten de exploitatie van beide kranten met ingang van 1 april voor rekening te laten komen van de NV De Leidsche Courant. Van Elburg zou directeur blijven tot november 1946. De krant zou met ingang van 6 mei 1946 onder hoofdredacteurschap komen van rector Sondaal en Wilmer, die daarmee dus zijn comeback maakte. Tevens werd vastgelegd, dat Schermer Voest en Siebelt voor tenminste één jaar zouden worden overgenomen door *De Leidsche Courant*.

Om de fusie ook technisch en financieel te kunnen laten verlopen werden er twee commissies gevormd onder voorzitterschap van pater Gall. Er moest een analyse worden gemaakt van de 'technische en sociale verhoudingen' bij *De Leidsche Courant* over de laatste 10 jaar. Ook de financiën zouden worden doorgelicht. Dit laatste rapport mocht niet worden gepubliceerd. Men zou uitzoeken of er in het afgelopen jaar te hoge drukkosten in rekening waren gebracht. Dit zou dan worden verrekend met de nog openstaande vorderingen. Uiteindelijk werd er fl. 3000 afgerekend.

De benoeming van commissarissen zou plaats moeten vinden in een vergadering, die gepland stond voor 1 juni. De nieuwe commissarissen zouden aandeelhouder kunnen worden en een aandeel van f. 25 kunnen kopen. Dit leverde echter problemen op wegens de stringente regelgeving op dit gebied.

De Leidsche Courant herrijst

Op maandag 6 mei 1946 verscheen het eerste naoorlogs nummer van *De Leidsche Courant* met als ondertitel 'waarin opgenomen "De Burcht" '. Na een jaar actief en passief verzet kreeg de NV de Leidsche Courant op een presenteerblaadje een redelijk goed lopende krant aangeboden met ruim 12.000 abonnees. De prijs voor deze overname, fl. 3000 (feitelijk een terugbetaling van te hoog gefactureerde kosten), een paar aandelen en de tijdelijke overname van twee werknemers, stelde niets voor. Bovendien omvatte de deal ook nog de verkoop van het kerkblad *Sursum Corda*, dat door de Stichting vanaf 17 november 1945 werd uitgegeven en bij *De Leidsche Courant* werd gedrukt. Na het ogenschijnlijk constructief verlopen overleg bleven de commissarissen van *De Leidsche Courant* passief verzet voeren. De aankoop van aandelen werd zo veel mogelijk vertraagd. Als excuus werd aangevoerd dat het effectenverkeer nog niet vrij was.

Rector Sondaal vertrok als hoofdredacteur met ingang van 1 december 1946 vanwege een benoeming elders. De aangekondigde jaarvergadering die op 1 juni 1946 plaats zou vinden werd uiteindelijk pas 9 mei 1947 gehouden. Tegen alle afspraken in werden er maar twee mensen van *De Burcht* tot commissaris benoemd. Het Stichtingsbestuur van *De Burcht* stuurde op 12 mei een brandbrief naar de bisschop om hem op deze gang van zaken te wijzen met het verzoek invloed aan te wenden om die resterende twee commissarissen benoemd te krijgen.

Fien Schermer Voest vertrok in augustus 1946 en redacteur Joop Siebelt in februari 1947. Er restte niets anders dan de Stichting De Burcht te liquideren. Nadat de bedrijfsactiviteiten in 1947 waren

gestaakt bleef er een lege stichting over. Op 20 februari 1949 werden de uiteindelijke financiële stukken opgesteld. Van de katholieke Burcht restte alleen nog wat papier. De ondertitel bleef opgenomen in *De Leidsche Courant* tot en met het nummer van 6 december 1950. De volgende dag was elke herinnering aan de *De Burcht* voorgoed verdwenen.

---

¹ Over het *Leidsch Dagblad* zie R.D. Paauw in: Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken 99 (2007) 199-212.

² De Leidse afdeling van het KJMV 'St. Peter Kanis' had een vast lokaal aan de Lange Mare op nummer 43.

³ Zie o.a. *De Leidsche Courant* van 16 september 1936, 10 september 1937 en 5 augustus 1940.

⁴ Zie *De Burcht* van 14 november 1945.

⁵ *Het verzet in Leiden gedurende den bezettingstijd*, Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken 38 (1946) 85.

⁶ Katholiek Documentatiecentrum Nijmegen, archief Westerpers BV. Brief d.d. 5 oktober 1984 van Sondaal aan *De Leidsche Courant*.

⁷ Alle genoemde stukken m.b.t. *De Burcht* bevinden zich voor zover niet anders vermeld in: Regionaal Archief Leiden, archief *De Burcht*.

⁸ Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust en Genocidestudies, archief Commissie van de Perszuivering, dossier *De Leidsche Courant*.

⁹ De ondertekenaars waren:

J. Aalders	fabrikant
Prof. dr. J.A.J. Barge	hoogleraar geneeskunde
G. Bergers	winkelier
H. Geijer	jeugdleider
A. van der Horst	ambtenaar
H. Kortmann	longarts
mw. M. van Oerle-Nipper	lid Nederlands Volksherstel, oud-directrice van de RK Vakschool voor meisjes.
J. Siebelt	oud illegaal werker (Joop van A.C.)
J. van Ulden	ondernemer en lid van Nederlands Volks Herstel

¹⁰ Geboren 3 november 1886, overleden 21 februari 1950.

¹¹ L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* Deel V tweede helft ('s-Gravenhage 1974) 712 e.v.

¹² Zie de Beeldbank WOII Leiden e.o. op de website www.leidenarchief.nl; zoek op thema 'De Burcht'.

¹³ Kopieën van doorslagen van deze correspondentie zijn in het bezit van de zoon van A. de Rijck.

¹⁴ De ingang was aan Oude Rijn 1.

¹⁵ A.S.M. Siebelt, *Een enveloppe met inhoud. Het Nationaal Steunfonds in en rond Leiden* in: Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken 96 (2004) 146.

¹⁶ Sondaal was tijdens de oorlog waarschijnlijk betrokken bij het illegale katholieke Fonds voor bijzondere Nooden. Dit Fonds verleende financiële steun aan ondergedoken katholieke joden en aan katholieken, die wegens hun principiële houding in financiële problemen waren geraakt.

¹⁷ Een doorslag (kopie) van deze brief is in het bezit van A. de Rijck.

¹⁸ A.S.M. Siebelt, *Een enveloppe met inhoud. Het Nationaal Steunfonds in en rond Leiden* in: Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken 96 (2004) 146. Van Elburg had tijdens de oorlog valse papieren voor Siebelt gedrukt.

¹⁹ M. van der Plas, *Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek: biografie van Anton van Duinkerken (1903-1968)* (Amsterdam 2000) 219 e.v.

²⁰ *Christofoor* 29 juli en 5 augustus.

²¹ In 1944 en 1945 was zij medewerkerster geweest van de Arbeidscentrale van het Nationaal Steunfonds.

²² Het dossier van de CPZ bevat knipsels uit *De Kroniek* maar niet uit de andere twee genoemde kranten. Daarvan zijn mij geen exemplaren bekend.

²³ Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust en Genocidestudies, archief Commissie van de Perszuivering, dossier *De Leidsche Courant*. Brief d.d. 15 augustus 1945 van H. van Traa-van der Burg aan de Grote Adviescommissie der Illegaliteit (GAC). De GAC was in juli 1944 opgericht om de samenwerking tussen de

---

illegale bewegingen te coördineren en te bevorderen. Na de Bevrijding werd de GAC een belangenbehartiger van de voormalige illegaliteit.

²⁴ H. van den Heuvel, G. Mulder, W. Breedveld, *Het vrije woord: de illegale pers in Nederland, 1940-1945* ('s-Gravenhage 1990) 57.

²⁵ Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust en Genocidestudies, archief Commissie van de Perszuivering, dossier *De Leidsche Courant*.

²⁶ Een zoon van Kortenhorst was in 1942 gehuwd met een dochter van prof. Barge.

²⁷ Van den Heuvel *Het vrije woord* 98 e.v. Over Kortenhorst zie ook J. Meihuizen, *Noodzakelijk kwaad. De bestraffing van economische collaboratie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 2003) 239 – 242 en 300 – 305.

²⁸ Een gangbare, degelijke, katholieke motivering.

²⁹ A.H.J. van der Horst was Chef de Bureau van de Leidse Duinwater Maatschappij.

³⁰ M.S.C.: Missionarii Sacratissimi Cordis Iesu (Missionarissen van het H. Hart).